

UPV/EHU-REN HEZKUNTZA ELEBIDUNA

PAULO IZTUETA

Jakina den bezala, 1979ko Euskal Autonomi Estatutuetan, euskararen ofizialtasuna 6. artikuluan eta hezkuntza arloko kompetentziak 16. artikuluan arautzen dira; irakaskuntza ez-unibertsitarioko transferentziak, berriz, 1980ko irailean gauzatuko dira. EHUren sorrera, ordea, lehenagokoa da, 1977-09-23ko aginduaren ondorioz eratzen baita Bizkaiak, Gipuzkoak eta Arabak osatzen duten barrutia. Euskal distriktu honen erakuntza gertakari historikotzat har badaiteke ere, egiturazko akatsa dakar hasieratik bertatik, hezkuntzaren esparruan ere zatiketa politikoa ezartzen baita, Nafarroa barruti horretatik at utziz. Hemengoak, Nafarroako Unibertsitate Publikoa (NUP) alegia, handik hamar urtera, 1987an, sortuko

da. Orain, baten faltaz bi unibertsitate-distrito dauzkagu. Inola-ko ondorioz izan ez badu ere, lekuko historikotzat geratzen da UNEDen bildutako unibertsitateko irakasle-talde batek, 1977ko azaroan, EHU eratu orduko, Bilboko Unibertsitatearen Gobernu-Batzordeari zuzendu zion zatiketa haren salakuntza.

Harrezkero 20 urte pasa dira, ibilbidearen nondik norakoa ikusteko nahikoa, eta bada zer egin den aztertzeko eta, bidenabar, gerora begira zer egin daitekeen pentsatzen hasteko garaia. Izan ere, euskal lurraldeko Unibertsitate publiko zein pribatu guztien artean berak biltzen du askogatik ikasle-kopururik handiena¹: 1995-96 ikasturtean 102.221 ikasle (% 57,80) eta 3.372 irakasle (% 50,53). Erdiak pasatuxe kasu bietan.

Badu, beraz, garrantzirik bertan zer-nolako hizkuntz politika markatu den eta nolako emaitzak eman dituen jakiteak. Hemen, soilki, euskarazko irakaskuntzaren esparrura mugatuko gaituzu.

EUSKARAREN SUSTAPENERAKO ORGANOK

EHUren Estatutuak 1985eko martxoan onartu ziren eta horietan arautzen dira euskarari buruzkoak². Arautegi hau, funtsean, bat dator 1982ko Euskararen Erabilpena Arauzkertzeko Oinarrizko Legearekin, zeina, aldi berean, aipaturiko Autonomi Estatutuko 6. artikulua garapena besterik ez baita. Estatutu hauetan, 241. artikuluan, EHUren «hizkuntza ofizialak euskara eta gaztelania» direla eta «hizkuntzagatik inork ez duela bereizkeriarik pairatuko» esaten da; 243. artikuluan, berriz, orokorrean unibertsitate-eremu gehienak hartuz, unibertsitario guztiei ezagutzen zaizkien eskubideak zehazten dira:

- a) edozein hizkuntza ofizialez irakaskuntza jaso eta eskaintzea,
- b) Unibertsitatearen organo guztietan edozein hizkuntza ofizialez harremanak izatea, c) bilera guztietan edozein hizkuntza ofizialez mintzatu ahal izatea, d) lanak, probak edo examinak edozein hizkuntza ofizialez egitea, eta e) ikerlanak edozein hizkuntza ofizialez burutu eta argitaratzea.

Xede horiek aurrera eraman ahal izateko, organo berezi batzuk sortzea ere arautzen da, hala nola: Euskararako Batzordea (251. art.), 1987an gorpuzten dena³, Euskararako Kabinete Teknikoa (255. art.), 1981-82 ikasturtetik aurrera lanean ari dena⁴, eta Fakultatearteko Unibertsitate-Institutua (257 art.); azken hau, 1996ko uztailan onartua izan ondoren, 1997an hasten da lanean Euskararako Institutu gisa⁵. Institutu honi ematen zaizkion betebeharren artean, hauek daude: terminologiari buruzko ikerketak bai hezkuntzan eta bai administrazioan egitea; hizkuntzalaritza aplikatua sakontzea; testuliburuak presatu eta zuzentzea; aztergai diren zenbait gairen inguruko aholkularitza ematea, adar elebidunetan ariko diren irakasleak presatzea eta administrazio-agiriak normaltzea⁶. Zentzu zabalagoan hartuta, maila administratiboan, organo hau izango da EHUren hizkuntz politika elebidunaren norabideak markatuko dituen eta administrazioarekiko harremanez arduratuko dena.

Euskal kulturaren historian ez baita ohikoa izan, balorazioak aparte, aipatzekoa iruditzen zait, Pello Salaburu EHUko errektore izendatzean 1995eko abenduan eta Miren Azkaratek hare n lekua hartzean Euskararako Errektoreordetzan⁷, bi unibertsitari euskaltzain horien esku dagoela une honetan EHUren eta hemengo euskarazko irakaskuntzaren zortea. Zuzendaritzaren erronka da, derrigorrezko irakasgai guztiak, ez hautazkoak, 2008. urterako euskaraz eskaini ahal izatea⁸. Aurrikuspen hauek alde batera utzita, muga gaitzezen orain arteko emaitzak aztertzea, beti ere euskararen inguruan. Aztertu behar duguna da EHUk euskararen erabilerari aitortzen dizkion eskubiak betetzen direnentz edota, sakonagora joz, zein neurritan bete ditzakeen.

ESKUBIDE AITORTUAK ETA ERABILERA UKATUA

EHUko hezkuntza elebidunean, euskarak ez dauka arazorik, legeriaren aldetik nahikoa babesa badu eta; baina eguneroko praktikan, bai, badu, gaztelaniaren menpekotasuna gainetik ezin kendurik dabil eta. Hau zertan eta nola gertatzen den ikusten saiatuko gara segidan.

Euskarazko irakaskuntzaz ari garenez, ezer kuantifikatzen hasi aurretik, ikasle «euskaldunaren» kontzeptua mugatu beharra dago. Izan ere, hizkuntzen arteko ukipen nahasia ematen den unibertsitate-errealitate honetan euskararen egoera zein den zehaztasunez jakin ahal izateko, hizkuntz izaera definitu eta estatistikoki neurtzeko orduan hiru aldaki bederen hartu behar dira kontuan: a) euskaraz dakiena; b) ikasketak euskaraz egitea eskatzen duena, eta c) ikasketak euskaraz egiteko era daukana eta egiten dituenena. Eta azken kasu honetan ere, aldi berean, zehaztu behar da zer ulertzen den euskal lerroaz, zeren gertatzen baita, eskaintzen arabera edota ikasleak halaxe hautatzen duelako, irakasgai batzuk euskaraz eta beste batzuk gaztelaniaz egitea. Hemen, ikasmaita jakin batean, ikasgai erdiak edo gehiago euskaraz egiten dituen ikasle-multzoari deitzen zaio euskal lerroa⁹.

Beraz, hizkuntz bereizkeria zein zentzutan ematen den zehazteko orduan, euskarazko irakaskuntzaren baitan eragin zuzena duten bi aldaki bereizi behar dira: batetik, euskal lerroan matrikulatutakoen eta matrikulatzeko eskea egindakoen eboluzioa eta, bestetik, administrazioak eskaintzen dituen euskarazko irakasgaien eboluzioa. Lehen datuak 1992-93 ikasturteaz geroztikoak direnez, azken ikasturte hauetakoak bakarrik aipatzen ditugu¹⁰.

Arestian aipaturiko maila bietan zera konstatatzen da: legeriak agintzen duena praktikan ez dela betetzen eta, zentzu honetan, euskal ikasleak diskriminazio bikoitza pairatzen duela. Hau da ateratzen den ondorio nagusia, datuen bidez frogatzen ahaleginduko garena.

Euskarazko irakaskuntzaren eboluzioa (1992-1995)

	1992-93	1995-96
Euskaraz matrikulatuak	5.296 (% 10,2)	8.771 (% 14,95)
Matrikulatzeko eskea	7.114 (% 13,7)	12.909 (% 22)
EHU	51.927 (% 100)	58.676 (% 100)

Euskal lerroan matrikulatutakoen eboluzioari dagokionez, aurrerko taulak erakusten du belaunaldi gero eta euskalduna-

goa datorrela Unibertsitatera eta euskal ikasleen hazkundeak, EHU barruan gutxiengoa izaten jarraituko duten arren, aurre-ra daiteke epe ez oso luzera asko baldintzatuko duela irakasle elebidunen etorkizuna.

O ro har, ikasleriaren kopuru absolutua handituz doa urtez urte, 1992-93 ikasturtean 51.927 ikasle izatetik 1995-96an 58.676 izatera pasatuz; beraz, lau ikasturteren buruan, 6.749ko hazkundea eman da. Kopuru absolutuetan, Bizkaia da ikasle euskaldun gehien dauzkan campusa 4.243 ikaslerekin; baina oinarritzat portzentaiak hartzen badira, nahiz eta campus guztietan euskal lerroen hazkundea erabatekoa izan, Araba eta Gipuzkoa nabarmentzen dira, hurrenez hurren, % 20,07 eta % 20,06ko indizeekin. Bestalde, zentzurik euskaldunena Gipuzkoako OHoko Irakasle-Eskola zen 1994-95 ikasturtean, bertan ikasle euskaldunak, % 57ko portzentaiarekin, gehiago baitziren erdaldunak baino. Kasu bakarra da EHU guztian¹¹.

Baina guri hemen euskal lerroen eboluzioa interesatzen zaigu, batik bat, eta esan behar dugu aldekoa izan dela: 1992-93 ikasturtean % 10,2 izan baziren euskal lerroan matrikulatutakoak, 1995-96an % 14,95 genituen. Gorakada hau aintzatzat hartzekoa bada ere, esan beharrean gaude, gizarteko harremanetan, Euskal Herri osoan, euskara erabiltzen duten % 22 elebidunekin konparatuz gero¹², oraindik ere indize hori egiazki apala dela eta, beraz, badagoela oraindik zer hobeturik asko.

Eta hori diogu, euskal lerroan matrikulatzeko ikasleen eskea, beti ere epealdi berean (1992-95), unibertsitate-administrazioak eskaintzen duenaren aldean dezentte handiagoa delako: hots, % 13,7koa 1992-93 ikasturtean eta % 22koa 1995-96an. Honek esan nahi du azken ikasturte horretan ikasketak euskaraz egitea hautatu zuten % 7,05 ikasle matrikulatu ezinda geratu zirela.

Legeriaren aurrean bereizkeria markatzen duen lehen datua hori da: eskaintzak eskeari ez diola erantzuten, alegia. Badirudi, gainera, alde hori handituz joango dela. IKEIren txostenak aurrirakusten duenez, ondoko urteetan eskearen kurbak asko egingo du gora; 2000. urtean % 27ra eta 2005. urtean, berriz,

% 35era iritsiko omen da¹³. Itxura guztiak ditu euskaraz ikas- teko eskeak gora egitea, UBI euskaraz burutzen zuten ikasleak, 1994-95 ikasturteko datuen arabera —B eta D ereduak bate- ra hartuta—, % 25era iristen baitziren¹⁴. Hau guztia poztekoa eta kezkatzekoa da, aldi berean; poztekoa, euskal ikasleen eskeak gora egiteak euskarazko irakaskuntzaren sendotzea dakarke- lako; baina kezkatzekoa, unibertsitate-administrazioak, orain- goz bederen, erantzuteko gaitasunik agertzen ez duelako.

Alabaina, derrigorrezko irakasgaietan unibertsitate-adminis- trazioak egiten duen eskaintzara etorrita¹⁵, konstatatzen da gero eta irakasgai gehiago eskaintzen direla euskaraz. Lau ikasturtean buruan (1990-94), 17 puntuko hazkundera eman da euskarazko irakaskuntzan, 1994-95 ikasturtean EHU osoan emandako 3.540 irakasgaitatik % 49 eman baitziren euskaraz, 1.743 alegia. Hazkunde hau euskalduntzearen hedapenak eta irakasgai-kopuruaren handitzeak ekarri bide dute. Irakasgaien esparruan, eskaintzarik handiena Gipuzkoak du, % 61ekin, eta segidan datoz Bizkaia eta Araba, hurrenez hurren, % 58 eta % 43ko portzentaiekin. Honek suposatzen du, Gipuzkoan hi- ru irakasgaitatik bi euskaraz egin daitezkeela eta beste bi cam- pusetan, berriz, bitik bat.

Hala ere, 1995-96 ikasturtean badira oraindik hiru fakulta- te euskaraz ezer eskaintzen ez dutenak: Araban Gizarte-Lane- rako Unibertsitate-Eskola, Gipuzkoan Eibarko Industri Injine- rutza, eta Bizkaian Hiritar Itsasketa. Badira beste fakultate batzuk % 10era ere iristen ez direnak: bi Araban, Farmazia eta Topografia; zazpi Bizkaian (Medikuntza, Telekomunika- zioak, Enpresa, Erizaintza, Lan-Harremanak, Injinerutza Tekni- koa eta Meatz Injinerutza); eta bat Gipuzkoan, Arkitektura¹⁶.

Etorkizunerako kalkuluak ere egiten dira. Honela, 2000. urterako, derrigorrezko irakasgaien % 65 eta 2008rako dena euskaraz eskaintzea pentsatzen dute arduradunek¹⁷. Ordur a- ko agintzen da, bada, gaztelaniazko eta euskarazko eskaintza parekatzea, legeak dioenaren arabera, elebitasuna egiazkoa izan dadin. Kontua da, ordea, hautazko irakasgaiak at utzita, derrigorrezkoetan ere erdiak inguru bakarrik eskaintzen zaiz- kiela euskal ikasleei eta, maila honetan ere, euskaldunak dis-

kriminatuak aurkitzen direla. EHUK ez du betetzen legez arautua dagoena hizkuntzari dagokion puntuan.

Horregatik, optimismo-kanpaiak jotzen hasteko arrazoi handirik ez dago, bistakoa baita EHUko hezkuntza elebidunean hutsune nabariak daudela. Unibertsitate-administrazioaren eskaintza, euskarazko irakaskuntzaren maila guztietan, bertako ikasleria euskaldunak egiten duen eskearen azpitik dago. Eskaintzaren aldetik ez dira baldintza beretan aurkitzen ikasle euskaldunak eta erdaldunak.

Nolanahi ere, bere defizit handian, esan beharra dago EHU dugula Euskal Herriko Unibertsitaterik euskaldunena. Konparatu besterik ez dago, adibidez, Deustukoarekin, honek, 1994an, 511 irakasgaitatik 23ren eskaintza bakarrik egiten baitzuten, % 4,5eko portzentaiarekin, EHUrena urte berean % 49ra iritsi zen bitartean.

IRAKASLE ELEBIDUNEN ESKASIA

Euskararako Errektoreordeak berak aitortua da, ikasle euskaldunen eskeak betetzen ez badira, funtsean, behar adina irakasle elebidunik ez dagoelako dela. Aterabide gisa, bi dira hartzen diren neurriak: batetik, dauden irakasle elebidunak birziklatzea¹⁸ eta, bestetik, irakasle elebidunen plazak gehitzea.

Azken urteotan, ikasle euskaldunen eskeak gora egin ahal, irakasle euskaldunak falta izan dira hainbat fakultatetan, ez bakarrik Arte Ederretan, 1994-95eko ikasturtean nabarmendu zen bezala, baita Irakasle-Eskolan, Soziologian, Publizitatean, Ekonomiketan, etab. Kontua da EHUK ez dituela betetzen euskal irakasle berriak kontrata ditzan egin zaizkion eskaerak eta, ondorioz, irakasle elebidunen eskasia gaisotasun kroniko bihurtu dela hainbat fakultatetan. Errektoreak, bere aldetik, Lakuako Hezkuntza Sailari botatzen dio errua, esanez honek ez duela irakasle elebidun berriak kontratatzeko baimenik ematen ezta dirurik ere luzatzen¹⁹ eta, gainera, ez daukala unibertsitate-politika jakinik²⁰. Hezkuntza Sailean Unibertsitateaz arduratu direnak «euskararen kontrakoak» di-

relako gertatu bide omen da irakasle elebidunen kontratazioak aurrera ez egitea²¹. Hau esatean, P. Salaburuk, segur aski, Buesa kontseilari erdalduna zeukan gogoan. Baina orain ere, Oliveri euskaldunarekin, euskarazko irakaskuntzaren funtsezko arazoez konpontzeke segitzen dute.

Euskararen arazoak, pertsona-mailakoa baino harago, politikoa dirudi, estatu-mailakoa, eta da gobernu zentralak eta autonomikoak, aurrekontuak egiterakoan, ez dituztela aintzatzat hartzen Unibertsitate elebidunaren gastuak, zeinak biderkatu egiten baitira. Arazoa EHUKo irakasleriaren barruan ere badago egon, zeren, irakasle euskaldun guztiak gaztelaniaz eskolak emateko gaituak dauden bitartean, erdaldunekin ez baita alderantziz gertatzen, eta, zentzu honetan, Unibertsitatean ere irakaskuntza ez-unibertsitarioan irakasle erdaldunekin gertatuz datorren fenomeno berberaren aurrean aurkitzen gara. Alderdi hau aipatzen ez bada ere, hezkuntza elebidunaren barruan, irakasle elebikarren eta elebidunen artean ere bada diferentziarik.

Dena den, ikasleek egin duten presioari esker funtsean, 1991-95 ikasturteetan etengabekoa izan da irakasle euskaldunen goranzko kopuru-eboluzioa, ia biderkatzera iritsiz, 363 izatetik 687 izatera pasatzen baitira, campusen arabera honela banatuta aurkitzen direlarik 1995-96 ikasturtean: Bizkaiari 344, Gipuzkoari 252 eta Arabari 90²². Hori bai, dakargun gogora hau ere, 1995-96 ikasturteari hasiera ematerakoan ateratako 84 plaza elebidunak Oliveri kontseilariarekin hitzartuak izan zirela. Halere, bistan da, askoz ere irakasle elebidun gehiago behar dira etengabe handituz doan euskal lerroen eskeari neurri proportzionalen erantzun ahal izateko, orain eta, zer esanik ez, ondoko urteetan.

Arazoak arazo, errektore euskaltzainaren ustez²³, euskarak baluke EHU-n konponbiderik baldin jarraiko baldintzok beteiko balira:

a) Hezkuntza Sailak Unibertsitatearen arazoa seriotasunez hartzea eta Parlamentuan, alderdi guztien artean, plangintza bat egitea zenbait urtetarako, nolako Unibertsitatea nahi den zehaztuz.

b) Gobernuko beste Sailetan diru-iturriak irekitzen diren bezala, Hezkuntzakoan ere era berean irekitzea eta, honela, behar diren irakasleak kontratatu ahal izatea.

c) Jadanik EHUri atxikirik dauden irakasle erdaldunak birziklatzea eta euskara ikasten jartzea. Birziklatzeko lehen plangintza, hain zuzen, 1993-94 ikasturtean jarri zen martxan, 22 irakaslerekin. Ez dakigu geroztik nolako segida izan duen.

Baina azken neurri honek baditu bere muga jakinak, norberaren borondatearenak funtzionarioen kasuan zehazki, zeren hauek, estatu-legearen menpekoak direnez, ez baitaude euskara ezagutzera behartuak eta, bestalde, Administrazio autonomikoak ez baitu ezer arautu enplegatu publiko hauen hizkuntz egoerari buruz, nahiz eta balukeen horretarako eskumenik²⁴. Lege-mailako muga horrez gain, gure ustez, muga handiagoa da oraindik errentagarritasun akademikoari dago-kiona, zeren, irakasle birziklatuen borondate onenarekin kon-tatuta ere, oso gutxiren dohaina izaten baita ikastaro horien bi-dez bere eginkizun profesionalak duintasunez bete ahal izate-ko aski gaitasun eskuratzea.

d) Ekonomiaren aldetik kostu gutxiago izan lezaketen bes-te bi aukera hauek ere erabiltzekoak lirateke. Bata izango litza-teke Institutuetan lan gutxiago duten irakasleak Unibertsitate-ra pasatzea; bestea, sobra dauden erdal irakasleen ordez, haien kontratuak indarrrik gabe utziz, euskaldunak kontratatzea.

Baldintzok denak betegarriak direla zalantzarik ez da. Bete-ko direnentz, hau besterik da. Lehen bi kasuetan, Hezkuntza Sailari dagokio erantzukizunak hartzea; azkeneko beste biak, aldiz, Unibertsitatearen beraren esku baitaude, honek gaur bertan bete ditzake.

HASIKIN URDINAK IKERKUNTZAN

Gipuzkoako campusak EHUn euskaraz egiten den ikerkun-tzari buruzko jardunaldiak eratu zituen 1994ko maiatzare n 13an, bi helburu hauek zituela: batetik euskaraz ikertzen den

guztiaren bilketa egin eta horrekin datu-bankua osatzea, zeinaren emaitzak —arras partzialak oraindik— *Ikerkuntza euskaraz*. *Lehen ihardunaldiak* liburuan biltzen baitira, eta, bestetik, ikerlari euskaldunen arteko harremanak bizkortu eta areagotzea²⁵, zinezki esanda, oraindik lorkizun dena.

Ikerkuntza oro korrean hartuta, bada, EHUren plangintzan sartzen da ikerkuntza euskaraz bultzatzea eta, zentzu honetan, ikerketa-lerro desberdinetan eta tesi doktoraletan bide hori urratzen dutenei laguntzak, lanabesak zein bekak, ematea ere agintzen da²⁶. Filosofia hau, jakina, txalotzekoa da, bide horretatik, ez beste inongotik, beteko baita Euskal Unibertsitatearen ametsa.

Onartutako tesi doktoralak, halaber, ugarituz doaz urtez urte, bederatzi urteren buruan, hiru izatetik hamasei izatera pasatzen baitira. Halere, gaztelaniaz egindakoen aldean, euskarazkoen portzentaia oso txikia da: hots, % 4,33koa besterik ez. Filologia, Geografia eta Historiako fakultatea izan da euskaraz tesirik gehien aurkeztu zituena 1995-96 ikasturtean: hamaseitik bost guztira²⁷.

Ikerkuntzarangainean euskara neofitoa dela erakusten digute garbiki euskararen indize apal horiek. Baina baita beste zer-bait ere: maratoi baten hasieran egonik ere, bagoazela, alegia. Abiatzea zen garrantzitsuena, eta hori lortu da. Seguru nago gure aurreko euskal ikerlariak beren lanak erdaraz egin zituztela dakien edonork biziki estimatuko duela azken bederatzi urte hauetan euskaraz 73 tesi ondu direla jakitea. Ildo berri bat ireki da euskarazko kultura akademikoan, orain arteko tradizioarengainetik eta, hein batean, kontra ere bai; ildo bat erabat berria eta esperantzakorra, zeren euskaltzale klasiko eta ez hain klasikoen artean ere normalena baitzen ikerketa-lanak erdaraz egitea eta euskara letra ederretarako edota, gehienez ere, saiakera espekulatiboetarako gordetzea. Fikziozko literaturaren arraultze-azala kraskatu eta, oraindik gabezia askorekin baina, euskara jadanik irmoki abiatua da literatura akademiakoaren baranotik barna, ikerketaren maldan gora, inoiz izan ez duen intelligentsiaren bila. Hemendik letorke, nonbaitetik etortzekotan, kolore anitzeko euskal unibertsoaren pizkundera.

Esan berri dut arestian oraintsu arte ikerketa-lanak erdaraz egiteko joera nagusi izan dela. Azpimarra dezadan oraindik ere badirela tesi hori sostengatzen dutenak, esanez, ikerketak izanik kultur ondare unibertsala aberasteko eta jakintza arrerazteko kutxa, horrelako ekarpenak zientzilarien komunitatean erabilena den hizkuntzan egin beharko liratekeela. Hala diote orain ere beren iritziak publikoan agertu dituzten beste hainbatek. Nire ustez oker ari dira, zeren jakintza unibertsalak berehala egingo baititu bere beste hizkuntza apalago batean egindako ekarpenak, baldin eta hauek egiazkoak badira eta, hain zuzen ere, egiazkoak diren neurrian bakarrik. Zergatik ukatu behar zaio euskal ikertzaile bati zientzi ekarpenerako gaitasuna eta beste hizkuntzetan dihardutenei aitortu? Euskara normaltasun osoz ez darabilen Unibertsitateak ez dut uste inoiz sor lezakeenik egiazko euskal komunitate akademikorik.

Beste batzuek arrazoi praktikoak aipatzen dituzte, argumentatuz euskarazko ikerketak lana bikoiztea dakarkiola euskal ikertzaileari, bere lanak itzuli egin behar dituelako eta, zentzu honetan, batere errentagarria ez delako. Baina honek badu kontrargumentu bat, nire ustez sendoagoa, eta da euskarazko lanak irakurtzeko eta kontsultatzeko hizkuntz gaitasunik ez duten ikertzaileak deskalifikatuak geratzen direla, hain zuzen ere, iturriak ezagutzen ez dituztelako. Bere urritasunean, kontuan hartzekoa da diziplina desberdinetan euskaraz jadanik landuta dagoen bibliografia. Gertatzen dena da, eta hau konstatatu ezinik ez dago, euskal gaien zein beste gai batzuen inguruan euskaraz egindako hainbat liburu, oinarri-oinarrizkoak direnak, gai horiek ukitzen dituzten erdal ikertzaileek aipatu ere ez dituztela egiten beren iturrietan. Hau horrela gerta daiteke, edota hizkuntza ezagutzen ez dutelako, edota euskarazkorik deus aintzakotzat hartzeko modukorik iruditzen ez zaielako, edota, arrazoi ideologikoengatik edo, horrelako lanak sistemaz baztertzen direlako.

Badira, azkenik, euskarazko irakaskuntzaren zein ikerketaren kalitateaz hitz egiten dutenak. Salaketa hau etorri, euskarak presentzia miserablea duen Unibertsitate pribatutik dator²⁸. Ondo iruditzen zait kalitatea eskatzea, arrazoi guztiarekin egin-

dako errebindikazioa baita, ezinbestekoa, aurrera egingo bada. A reago oraindik hortik sobra ez gabiltzala jakinda. Baina kalitatea eskatu behar da ez bakarrik kanpoan, EHUn, noski baietz hemen, baita barruan ere, zentru pribatuaren elitismoak ez baitu besterik gabe kalitatearen lizentzia ematen. Ala bai?

EUSKAL HEZKUNTZA-SISTEMA EGINKIZUN: UNIBERTSITATEA ZUTABE

Azken zati honek kezkatzen nau gehien eta, une berean, bera dut mugarik handien. Lainoak norakorik gabe utz ez gaitzan, EHUn hogeituroko historia laburrean oinarrituta, gogoeta xume batzuk egingo ditut.

Bat: EHU distrito gisa sortzearekin eta geroztiko garapenarekin, aurrerapauso historikoa egin dela iruditzen zait, azkenean lortu baitu, Durkheim-ek erabiltzen duen zentzu morfologikoan hitz eginda, Unibertsitatea euskal lurraldean kokatzea. Badugu bederen gure aurrekoek hainbeste amestu zuten Euskal Herriko Unibertsitatea.

Bi: Baina Unibertsitate hau, legez elebiduna aldarrikatzen den arren, ez da Euskal Unibertsitatea. Eta ez da, bi arrazoi hauengatik nagusiki: lehenik, egituraz eta funtzionamenduz Espainiako Unibertsitate bat gehiago delako eta, hala izanik, Unibertsitate espainolen mekanismoak erreproduzitzen dituelako; bigarrenik, egungo egoeran, EHUn elebitasuna egiazkoa izan dadin, baldintza objektiborik ematen ez delako. Egia da EHUko Estatutueta aitortzen diren hainbat eta hainbat eskubideri ez zaiela behar adina zuku atera, egia den bezala unibertsitariok ez garela izan euskal mugimendu bateratu eta sendoa antolatzeke gauza. Indarrak koordinatuta barrutik borroka eginez gero, zalantzarik ez da legez zor zaizkigun hainbat puntutan, euskal lerroen garapenean adibidez, aurrera gehiago egingo genukeela. Baina muga bateraino bakarrik, hots, euskarak Unibertsitateko erdal komunitatearen egonkortasuna ukitzen ez dueno. Ertzak, ibaietan bezala, Espainia eta Euskal Herria dira, Frantzia eta Euskal Herria. Muga po-

litiko honek ezintzen du EHU egiazko Euskal Unibertsitatea izatea.

Hiru: Azken urteotan, 1983ko LRUK funtzionario-sistemaren aldeko aukera egin zuenez geroztik, funtzionaritzaren arazoak eraman badu ere protagonismoa, ez dut garbi ikusten zergatik izan beharko lukeen berak arazorik nagusia gurean, eta preseski gurean. Azken batean, burokraziarena, aldeko zein kontrako leudekeen arazoak alde batera utzita, gizarte aurreratuek egiturazkoa duten elementua da, askoren artean bat, garrantzitsua, baina zerbait orokorra. Beraz, egiazko arazoa den arren, ez da espezifikoki euskal kausari dagokiona.

Lau: Duela hogeitau urte, Euskal Unibertsitatea Erdal Unibertsitatearen ukaziotik sortuko zela esaten zen. Formulazioak ez dio asko axola, intentzioak bai. Gaur, ez aurrera eta ez atzera, *impasse* antzeko zerbaiten murgilduta gaudelakoan nago, daukagun unibertsitate-eredu honen aurrean etsipenak hartuta. Pentsatuz ondoko urteetan Unibertsitatara gero eta euskal ikasle gehiago etorriko dela, ez nuke esango une egokian ez gaudenik unibertsitate-proiektu berri bati ekin diezaiogun, zeina, baldintzagabeki, lurraldetasunean eta hizkuntzan oinarrituko bailitzateke. Lurralde-batasunik eta euskararik gabe ezingo genuke burutu helmugatzat daukaguna: hots, euskal hezkuntza sistemaren antolakuntza nazionala behingoz eraikitzea. Eta honen erdiko zutabea, izenburuan esan bezala, Euskal Unibertsitateak izan behar du. Nolakoa ikusiko da, baina gurea. Probetxu handikoak izango genituzke xede honekin ginda letozkeen ikerlan prospektiboak.

1. Lan Kide Aurrezkoa: *Economía vasca. Informes* (1985-1996 epealdiko liburua), Arrasate.

2. «Euskal Herriko Unibertsitatearen araudia», in *Euskarari buruzko araudia. Normativa sobre el euskara*, Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundea. Instituto Vasco de Administración Vasca, Gasteiz, 1989, 299-234 or.

3. *Campus*, 2 zk., 1993ko abendua.

4. Euskal parlamentuak Unibertsitateko hizkuntz politikari buruz ezer arauturik ez zeukan arren, EHUko zuzendaritzak, 1981-82 ikasturteari ekin zionean, euskarazko irakaskuntza sustatzeko asmoak agertu zituen bere gobernu-egitarauan. Behar horri erantzuteko sortu zen orduan Euskararako Kabinete Teknikoa (Kintana, X.; Zalbide, M.; Oihartzabal, L., «La enseñanza del euskara en la Universidad. Situación del euskara en los centros públicos de preescolar y EGB», in Siguán, M. (coord.): *Lenguas y educación en el ámbito del Estado español*, ICE, Ediciones de la Universidad de Barcelona, 1983, 97-117 or.).

5. *Campus*, 31 zk., 1996ko iraila.
6. *Campus*, 8 zk., 1994ko ekaina; 20 zk., 1995eko uztaila; 31 zk., 1996ko iraila.
7. *Campus*, 24 zk., 1995eko abendua.
8. *Campus*, 34. zk., 1996ko abendua.
9. Irizpide hau erabiltzen da datu estatistikoak jasotzerakoan. X. Isasik honela dio izenpetu gabeko txosten honetan: «Ikasmaila jakin bateko irakatsitako asignatura guztietako erdian edo gehiagotan euskarazko aukeran matrikulatuta dagoen ikasle multzoa» (*Euskal Unibertsitaterantz*, Unibertsitateko lan-taldea, 1996ko abuztua, orririk gabe). Gauza bera Pello Salaburuk: «Erabaki bageneza euskalduna dela urte bereko ikasgai erdiak baino gehiago euskaraz egiten dituen eta erdalduna, ostera, erdiak baino gehiago erdaraz egiten dituen, datu erlatiboak izango genituzke, baina orain esku artean darabiltzagunak baino erreagoak» («Ikasle 'euskalduna' nola definitu», *Campus*, 2 zk., 1993ko abendua).
10. EUSTAT: *Unibertsitate Irakaskuntza eta Euskara. Enseñanza Universitaria y Euskara 92-93 (UPV/EHU)*, 1994; *Campus* berripaperak, 36. zenbakiak, 1993ko azarotik 1997ko otsaila bitarteko epealdian argitaratuak.
11. *Campus*, 18 zk., 1995eko maiatza.
12. «Euskal Herriko Soziolinguistikazko Inkesta», *Egin*, 1997-II-25, 10-11 or.
13. *Campus*, 24 zk., 1995eko abendua; 28 zk., 1996ko maiatza.
14. *Campus*, 18 zk., 1995eko maiatza; 19 zk., 1995eko ekaina.
15. Iturria: IKEI, in *Campus*, 24 zk., 1995eko abendua.
16. *Campus*, 30 zk., 1996ko uztaila.
17. *Campus*, 24 zk., 1995eko abendua; 28 zk., 1996ko maiatza.
18. Birziklatzeak esan nahi du, baldintza batzuk betetzen dituzten irakasleei euskalduntzeko ikastaro berezietan sartzeko aukera emango zaiela eta ikastaro horiek dirauten bitartean ez dutela eskola eman beharrik izango (*Campus*, 13 zk., 1994ko abendua).
19. *Campus*, 13 zk., 1994ko abendua; *Argia*, 1994ko azaroak 20, 1.505 zk., 29 or.
20. Errektorearenak dira prentsak ekarritako hitz hauek: «Euskararena da, besteak beste, gure politikoaren planifikazio ezaren ondorio bat, EHUn kontu hauetan ardura dugunok ezer gutxi egin baitezakegu arazoa konpontzeko: azalduko ditudan arrazoiengatik, balliabide eskas batzuen administratzaile xumeak gara. Eusko Jaurilaritzako Hezkuntza Sailak proposatzen du urtero EHUri emango dion dirulaguntza eta Gasteizen zehazten da, ez EHUn, zenbat ordainduko duen ikasle bakoitzak bere eskoletarako... Modu batera edo bestera esan daiteke... baina kontua EHUK dituen langileak ordaindu nahi baditu, argia eta gasa ordaindu nahi badu..., ez dela geratzen diru gehiagorik...» (*Egunkaria*, 1994-X-22).
21. Elkarriketa batean, hala zioen: «Nik uste dut unibertsitatean, gizartean gertatzen den bezala, Hezkuntza Sailak eskatu behar du, baina Hezkuntza Sailean unibertsitateaz arduratu direnak euskararen kontrakoak dira» (*Argia*, op. cit., 30 or.).
22. *Campus*, 34 zk., 1996ko abendua.
23. *Egunkaria*, 1994-10-22.
24. Koldo Gorostiaga juristak, euskarari buruzkoa arautzea EAEren eskumenekoa dela defendatzean, Espainiako Auzitegi Konstituzionalaren 82/1986ko agindua eta Administrazio Publikorako Aldarrikatutakoak aipatzen ditu, zehazki hauek: 30/1984ko Funtzio Publikoa eraberritzeko legearen 19. artikulua; 1990eko uztailaren 20koa; 30/1992ko legearen 35 d) artikulua, zeinetan esaten baita funtzionarioek gaituak egon behar dutela hizkuntza ofizialen ezagutzan («Unibertsitateko irakasleak eta euskara... ez-kongaitzak», *Egunkaria*, 1996-08-14).
25. *Campus*, 7 zk., 1994ko maiatza.
26. *Campus*, 8 zk., 1994ko ekaina.
27. *Campus*, 36 zk., 1997ko otsaila.
28. Deustuko Unibertsitatean euskaraz irakasgai gehiago ez ematearen arrazoietakoa bat, kalitatearena aipatzen zuen Mikel Navarrok: «Euskarazko irakaskuntzaren kalitateak eta exigentzi mailak erderazkoaren pareko edo handiagoak izan behar dute. Euskarazko irakaskuntza prestigiozko bihurtzea da gure helburu. Kalitate eta prestigio hori lortzeko, ordea, presa eta inprobisazioak ez dira batera onak... biziki kezkatua nago ez ote den halako zerbait gertatu unibertsitate publikoan euskarazko irakaskuntzarekin. Kalitateari eta exigentzi mailari lehentasun gehiago eman beharko genieke, kantitateari baino» (*Egunkaria*, 1994-04-4).